

УДК 378: 343.35

В. І. Усик,

к. е. н., доцент, доцент кафедри макроекономіки та державного управління,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

Ю. В. Схулукія,

студентка кафедри макроекономіки та державного управління,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

КОРУПЦІЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ЯК ЗАГРОЗА АКАДЕМІЧНІЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ

V. Usyk,

candidate of Economics Sciences, reader, reader of the Department of Macroeconomics
and Public Administration, SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"

Yu. Skhulukhiiia,

of the Department student of Macroeconomics and Public Administration,
SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"

CORRUPTION IN HIGHER EDUCATION AS A THREAT OF ACADEMIC INTEGRITY

Статтю присвячено висвітленню проблеми корупції в системі вищої освіти, що є поперечним каменем на шляху до доброчесності. Розглянуто теоретичну основу поняття корупції та основні схеми прояву корупційних дій у сфері вищої освіти. Проаналізовано стан корупційної діяльності в Україні та основні сфери її прояву. На основі даних запропоновано трьохрівневу систему запровадження інформування суспільства про феномен корупції в Україні.

This article focuses on illustration the issue of corruption in higher education, which is a obstacle on the path to integrity in education. The theoretical basis of corruption schemes and the main manifestations of corruption in the school of higher education considered. Analyzed the condition of corruption in Ukraine and the main areas of its manifestation. Based on proposed data offered three-level system of informing the public about the phenomenon of corruption in Ukraine.

Ключові слова: корупція, вища освіта, сфери корупції, академічна доброчесність, протидія корупції.
Key words: corruption, higher education, corruption, academic integrity, anti-corruption.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Корупція є однією з найбільш актуальних тем для обговорення. Щороку проблема корупції привертає все більше уваги. Своім надмірним і галопуючим розвитком вона настільки укоренилась в життя громадян, що стала нормою суспільної поведінки. Корупційність набула такого розмаху, що влада мала покласти свої зусилля на протидію існуючій проблемі національного рівня. Корупція в освіті є небезпечною, адже громадяни, які беруть участь у цьому процесі звикають з дитинства до прийнятності корупційних дій. В результаті цього автоматично складається сприятливе підґрунтя для подальшого корупційного свавілля і деградації моральних норм суспільства. Проте парадокс у тому, що тільки через освіту, в принципі, можна зупинити розростання корупції в суспільстві, зменшивши при цьому її небезпеку. В результаті маємо такий іронічний "кругообіг корупції в природі".

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання корупції в системі вищої освіти активно обговорюється на міжнародних форумах та конференціях. В останні роки цікавість науковців та державних органів до проблеми набуває обертів. Серед вітчизняних вчених варто виділити О.Я. Прохоренко [1], який досліджував проблему корупції в органах державної влади у контексті аналізу нормативно-правового регулювання; його робота несли в собі ґрунтовний посыл для продовження дослідження проблеми цієї тематики та мала достатньо високий практичний інтерес. Іноземні вчені також звертають свою увагу на цю проблему, що демонструє праця Арарата А. Осіпіана [2], яка мала на меті показати негативні наслідки корупції та які нерівні

можливості в галузі знань вона створює. Але можемо сміливо констатувати, що питання корупції у сфері національної вищої освіти, незважаючи на свої розмахи, розглянуто поверхово.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Аби додати об'єктивізму в формуванні єдиного розуміння корупції варто мати чітке уявлення про теоретичне поняття корупції та його трактування з різних точок зору. Окрім того, завдання нашого дослідження — проінформувати про основні існуючі форми прояву корупції у вищій освіті та оцінити її наявний стан. У загальному підсумку маємо на меті ознайомити з системою інформування всіх верств населення щодо корупції, надаючи їм можливість отримати "корупційну грамотність" та мати більше підґрунтя для власних умоводів щодо цього питання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Корупція відноситься до числа найбільш серйозних проблем глобального характеру, що загрожують соціально-економічному та політичному розвитку країни. Однак на цей час немає точної інформації про масштаби хабарництва у вищій школі, в першу чергу тому, що корупція — явище приховане за своєю суттю.

На думку американських вчених, подолати корупцію у вищій освіті набагато важче, аніж усунути тіньову економіку. Корупція підвищує дисбаланс у доступі до вищої освіти, пригальмовує процес акумуляції людського капіталу та має негативний вплив на економічне зростання та соціальний розвиток [2, с. 314].

Рис. 1. Кількість осіб, що вчинили корупційні правопорушення, 2016 р.

Джерело: [4].

У наукових публікаціях корупція розглядається як багатоаспектне соціальне явище, що є:

- своєрідним відображенням політичних, економічних, ідеологічних та інших соціальних явищ і процесів, які мають місце у суспільстві та державі, і є результатом недосконалого функціонування державних та суспільних інститутів, закономірною реакцією членів суспільства на вади суспільного розвитку;

- психологічним явищем, пов'язаним із внутрішнім світом чиновників, які переходять межу моральності на деякий час або залишаються за цією межею назавжди;

- певною системою, особливою інфраструктурою повсякденних взаємовідносин, до якої входять представники всіх органів влади, правоохоронних і контролюючих органів, політичні діячі, керівники підприємств та організацій [1, с. 166].

Проаналізувавши найпопулярніші схеми прояву корупційних дій в освіті [3], можна виділити такі групи:

- хабарі та "благодійні внески" при вступі та при прийомі до ВНЗ;
- "подяка" при поселенні в гуртожиток;
- грошова винагорода задля позитивних оцінок на сесії;
- протекціонізм при призначенні на посаду (професорсько-викладацький склад, адміністративні посади);
- купівля дипломів різних ступенів або нечесне їх отримання під час псевдо дистанційної/ заочної форми навчання;
- невинуватне визнання дипломів чи ступенів міжнародного зразка;
- плагіат чи псевдоавторство;
- маніпулювання даними при розподілі місць державного замовлення.

Проблема нечесної практики бере свій початок ще від шкільних часів, покоління дітей виховуються на принципі дозволеності практики академічної нечесності, який закладається на подальше життя.

Неможливо знайти крайнього в формуванні системи корупції, адже

відповідальність у тій чи іншій мірі несуть всі учасники освітнього процесу, тому процес викорінення має бути всеохопним та багатовекторним.

Найвний стан речей викликає у суспільства занепокоєння, адже прищеплення звички хабарництва у студентів ще з раннього віку підвищує ймовірність та лояльність до процесу корупції як такого, він виводить корупцію на новий рівень, роблячи її нормальним явищем у повсякденному житті громадянина.

Головною ознакою поширеності корупції в системі вищої освіти є результати різноманітних опитувань незалежних центрів, що оцінюють рівень та прояв корупції. Так, наприклад, показники звіту про протидію корупції за 2016 рік (рис. 1), які фіксують факти здійснених правопорушень (корупційного характеру) державними органами, свідчать, що станом на 2016 рік було виявлено 66 осіб (або 8%), які вчинили корупційні діяння в системі освіти.

За незалежним опитуванням щодо рівня корупції в Україні станом на 2016 рік маємо також невтішну картину, адже сфера освіти за рівнем корумпованості в Україні займає 16-те місце (рис. 2).

Згідно з даними Барометру світової корупції 2016 р. опитані респонденти оцінили рівень корумпованості професійної освіти в 31%, що є досить вагомим показником для початку змін у системі освіти (рис. 3).

За результатами нещодавнього опитування молодих вчених було виявлено, що корупція входить до ТОП-3 загального рейтингу проблем академічних реформ та саме антикорупційна політика та боротьба з плагіатом має стати пріоритетом урядових програм впродовж наступних 2-х років [6].

За даними Transparency International в ЄС рівень корупції в середньому становить близько 35%, що свідчить про факт всесвітнього поширення цього явища.

Але, як свідчить практика, незважаючи на те, що більшість українців виказують нетолерантність до корупції, значна їх частина готова дати хабаря задля сприятливого вирішення певних питань. Тому першочерговим етапом є зміна ставлення до корупції на різних рівнях.

Перший рівень — державний. Проблема корупції на рівні держави вже давно всім відома, проте ефективних мір з протидії та усунення цього явища ще не визначено. Першої модернізації має зазнати нормативно-правова база. Другий етап має торкнутися збільшення про-

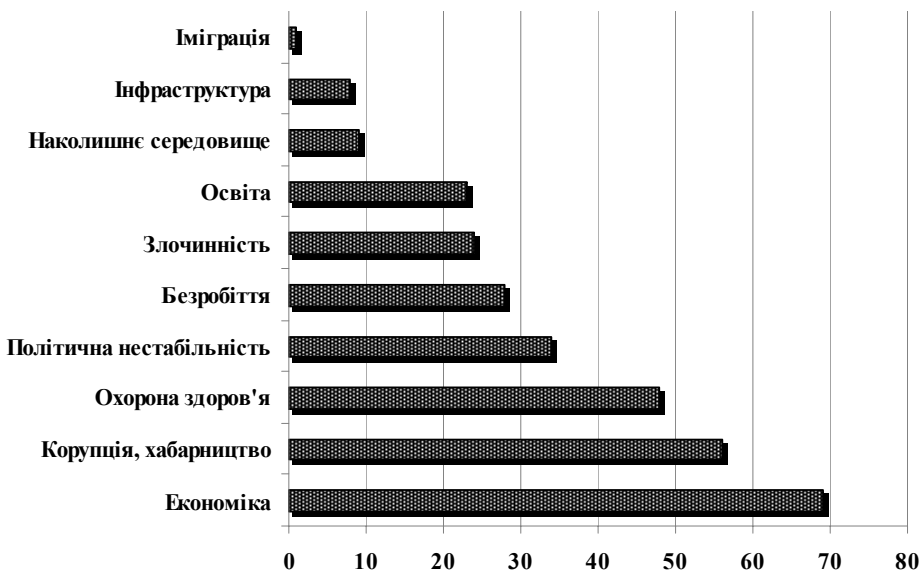

Рис. 2. Найважливіші проблеми, що стоять перед країною, у %, 2016 р.

Джерело: [5].

зорості управління фінансовими потоками. Саме перерозподіл, обсяг, спрямування, контроль за доцільним використанням державних коштів часто викликає питання.

Другий рівень — це рівень вищих навчальних закладів. Для оцінки рівня корупції в кожному ВНЗ має проводитися опитування щодо здійснення корупційних дій в конкретному навчальному закладі, опрацьовані результати опитування мають на меті оцінити наявність проблеми та її рівень; у подальшому спираючись на результати опитувань має бути складена програма з усунення виявлених порушень.

Істотно інший рівень, що торкається як і державні органи, так і населення в цілому — соціальний рівень.

До заходів поширення протидії корупції мають бути залучені ЗМІ. Вони мають пропагувати протидію корупції, за раніше складеною державною, інформаційною програмою. Інформувати членів суспільства про наявний стан, проблеми та долучати до формування шляхів протидії корупції.

Поширюючи практику "стоп корупції" в свідомості громадян, суспільство закладає процес викорінення корупції в довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Поняття корупції в Україні трактується у законодавстві та визначається як діяльність осіб, які виконують функцію державних органів та мають відповідну компетенцію на здійснення цих дій, яка спрямована на незаконне використання своїх повноважень задля отримання власної вигоди.

За даними незалежного опитування Україна в європейських країнах сприймається як одна з найкорумпованиших країн. Проте ніхто не бере до уваги слова "сприймається", нехтуючи ним, та прирівнюючи офіційно Україну до лав лідерів з рівня корупції в країні.

За роки існування корупція в системі вищої освіти набула багатьох форм прояву, що може свідчити про її розвиненість та відпрацьованість певних корупційних схем. Деякі форми прояву корупції навіть не вважаються протиправними діями згідно з чинним законодавством, що унеможливує покарання порушника.

Наявний стан рівня корупції зумовлений дією факторів, що мають різне спрямування. Проте економічні фактори сприяння корупції мають більшу вагомість при мотивації особи до здійснення корупційних дій, адже саме вони мають безпосередній вплив на зміну добробуту громадянина.

Окрім очевидних наслідків таких, як зменшення якості освіти та трудової привабливості студента, корупція несе в собі більш катастрофічні, що мають негативний вплив на економічне зростання в країні. Адже кваліфіковані кадри — це запорука якісного розвитку, а витрати на освіту — це інвестиції в майбутнє. Корупція ж позбавляє цього.

Існуючий стан речей має спонукати до протидії з корупцією. Програма протидії корупції має мати три вектори спрямування: перший — державний рівень, а саме збільшення контролю шляхом прозорості розподілу державних коштів, другий — рівень ВНЗ, де має бути проведена роз'яснювальна робота щодо академічної доброчесності, третій — соціальний рівень, співпраця з усіма соціальними групами та формування у них понять та шляхів протидії корупції.

Література:

1. Прохоренко О. Корупція по-українськи: монографія / О. Прохоренко. — К.: НАДУ, 2005. — 456 с.
2. Ararat L. Osipian / Research in Comparative and International Education. — Vol. 2. — Number 4. — 2007 // Corruption in Higher Education: conceptual approaches and measurement techniques. — P. 313—332 [Електрон-

Рис. 3. Хабарі при взаємодії з органами влади, 2016 р.

Джерело: [5].

ний ресурс]. — Режим доступу: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/rcie.2007.2.4.313>

3. Дослідження в рамках проекту "Боротьба з корупцією в Україні" — спільної ініціативи Міністерства юстиції Канади та Міністерства юстиції України "Гендерні аспекти корупції у вищій освіті" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nazk.gov.ua>

4. Дані Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/>

5. Складено на основі даних міжнародної організації боротьби з корупцією Transparency International [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/>

6. Усик В. Проблеми реформування вищої освіти в Україні: погляд молодих вчених за умов військового конфлікту та суспільно-політичної кризи / В. Усик, А. Олексієнко // Модернізація управління національною економікою: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 25—26 листоп. 2016 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана" [та ін.] / Редкол.: І.Й. Малий (голова) [та ін.]. — К.: КНЕУ, 2016. — С. 287—291.

References:

1. Prokhorenko, O. (2005), Koruptsiia po-ukrainski [Corruption in Ukrainian], NADU, Kyiv, Ukraine.
2. Osipian, A. L. (2007), "Research in Comparative and International Education Corruption in Higher Education: conceptual approaches and measurement techniques", Research in Comparative and International Education, Vol. 2, no. 4, pp. 313—332, available at: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/rcie.2007.2.4.313> (Accessed 05 Nov 2017).
3. Ministry of Justice of Canada and the Ministry of Justice of Ukraine (2011), "Research within the framework of the project "Fighting corruption in Ukraine" — a joint initiative of the Ministry of Justice of Canada and the Ministry of Justice of Ukraine "Gender aspects of corruption in higher education" available at: <https://nazk.gov.ua> (Accessed 05 Nov 2017).
4. Ministry of Internal Affairs of Ukraine (2017), available at: <http://www.mvs.gov.ua/> (Accessed 05 Nov 2017).
5. Transparency International Ukraine (2017), available at: <http://ti-ukraine.org/> (Accessed 05 Nov 2017).
6. Usyk, V. and Oleksienko, A. (2016), "The problems of Higher Education Reform in Ukraine: A View of Young Scientists in the Context of a Military Conflict and a Socio-Political Crisis", Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij naukovopraktichnij ekonomichnij konferentsii. Modernizatsiia upravlinnia natsionalnoiu ekonomikoiu [Conference Proceedings of the International Economic Conference. Modernization of national economy management], Kyiv, Ukraine, pp. 287—291.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017 р.